

عێراق بەبێ ئەمریکا هەڵدەکات؟

14-01-2020

نووسەرەکان

ناوەندی لیکۆڵینەوهی رووداو

کورتە : گرژی و ئالۆزییەکانی نێوان ئەمریکا و ئێران کە لەنێو خاکی عێراقدا رەنگیانداوەتەوه، نەك تەنیا داھاتووی ئابووری عێراقی تەمومژاوی کردووه، هاوکات بوو تە کێشەیهکی گەورە ی جیۆسیاسی و کاریگەری گەورە لەسەر بازارەکانی جیهانیشت داناوه.

عومەر ئەحمەد*

گرژی و ئالۆزیه کانی نیوان ئەمریکا و ئێران که لە نێو خاکی عێراقدا رەنگیانداوەتەو، نەك تەنیا داهااتووی ئابووری عێراقی تەمومزاوی کردووە، هاوکات بوو تە کێشەیهکی گەورە جیۆسیاسی و کاریگەری گەورە لەسەر بازارەکانی جیهانی داناو. کوژرانی قاسم سولەیمانی، فەرماندە سوبای قودس لەلایەن ئەمریکا و هەروەها وەلامی ئێران بە بۆردومانکردنی بێکە سەربازیەکانی ئەمریکا لە عێراق، بازارەکانی جیهانی هەژاند. نرخێ هەر ئۆنسە زێر بۆ یەکەمجار لە حەوت سالی رابردوودا، گەشتە سەرووی 1600 دۆلار و نرخێ نەوتیش هەتا سەرووی 70 دۆلار رویششت. لەگەڵ ئەوەشدا گوتارەکی ترەمپ نێگەرانییەکانی رەواندەو و وەك ئامازەیهك بێنا که لەم ناوچەیدا ئەستەمە شەڕێکی قورس لە نیوان ئەمریکا و ئێران رووبدات. بەلام لەناوخوا عێراق هێشتا کێشە کەلەکەبووەکان چارەسەر نەکراون و دیار نییە داهااتووی هێزەکانی ئەمریکا لە عێراق چى دەبێت و پەيوەندییەکانی ئەمریکا و عێراق بە چ ئاراستەیه کدا دەڕۆن. ئەمەش گەورەترین ناپروونی و نادلنایى لەسەر ئابووری عێراق دروستکردووە.

هەفتەى رابردوو پەرلەمانی عێراق بیریاری دەرکردنی هێزە بیانییەکانی لە وڵات پەسەند کرد، دۆنالد ترەمپ، سەرۆکی ئەمریکا لە توییتێکدا هەرەشەى سەپاندنی سزای قورسی لە عێراق کرد، بە چەشتێک کە پێشتر سزای وای لە میژووی خۆیدا نەبینی. بەپێرسانی ئەمریکی پێنایە پەرەیهکی زۆریان لە عێراق خەرجکردووە و ئیستاش ئەگەر پەرلەمانی عێراق هێزەکانی ناچار بە دەرچوون بکات، هەموو ئەو پارانە بەفەرۆ دەچن. لە ناوخوا ئەمریکا، بەتایبەتی دیموکراتەکان رەخنەى زۆریان لە بیریاری ترەمپ گرت کە فەرمانی کوشتنی قاسم سولەیمانی دەرکردبوو. ئەو رەخنەگرانە دەلێن هێرشکردنە سەر سولەیمانی و سەرکردەکانی دیکەى حەشدى شەعبی، بەتەواوەتی دەستی ئەمریکا لە عێراق دەپێت و عێراق دەخاتە ئامیزى ئێرانەو. بەلام ئایا عێراق بەبێ ئەمریکا هەلدەکات؟

ئەگەر رووداوەکان بەرەو ئاراستەیهك پێڕۆن کە هێزەکانی ئەمریکا بە پێچەوانەوێ ویستی خۆیان، ناچار بە چۆلکردنی عێراق بن، چى روودەدات؟

لە وەلامێکی سەرەتاییدا ئەگەر ئەمریکا دان بەخۆشیدا بگرێت و سزای عێراق نەدات و تەنیا پێشتگیریه داراییەکانی بۆ عێراق رابگرێت، بەغدا رووبەرۆی بەرەبەستی گەورەى دارایی دەبێتەو.

لە دواى شەمى 2003، ئەمریکا و هێزەکانی هاوپەیمانان یاریدەرێکی سەرەکی ئاساییوونەوێ رەوشی دارایی و ئابووری عێراق بوون. لە 2003 لەرپی دامەزراندنی سندووقی گەشەپێدانی عێراق (DFI) لە لقى نیوپۆرکی بانکی ناوەندی ئەمریکا، پارە بلۆککراوەکانی رژی می پێشوویان گەراندەو و پارێزگاریان لە پارەى فرۆشى نەوتی عێراق کرد. بەهۆی ئەوێ لە کاتی رژی می پێشوو سکالای زۆر لەسەر عێراق تۆمار کرابوون، هەروەها لەبەر ئەوێ عێراق 120 ملیار دۆلار قەرزى لەسەربوو، مەترسی هەبوو دەست بەسەر پارەى نەوتەکەیدا بگرێت ئەگەر وەزارەتی گەنجینهی ئەمریکا پارێزگاری لەو پارانە نەکردایە. ئەمریکا هەروەها رۆلێکی سەرەکی هەبوو لە بەخشینی عێراق لە قەرزەکانی و کەمکردنەوێ لە 120 ملیار دۆلارەو بۆ 40 ملیار لەو کاتەدا. جگە لە پارەى فرۆشى نەوت، هەموو کارە بازارگانییەکانی عێراق لەرێگەى بانکی بازارگانیی عێراق (TBI) یەو ئەنجام دەدرێت و جگە لەو بانکە، بانکە حکومییەکانی دیکەى عێراق ناتوانن ئاسانکاری دارایی بۆ بازارگانان وەك کردنەوێ LC بکەن. ئەوێ کە گرنگە، ئەو لینکەیه کە (TBI) لەگەڵ بانکی (جەى پی مۆرگەنى) ئەمریکا هەیهتی و ئەگەر ئەمریکا بیریاری بەدات پەيوەندییە داراییەکانی لەگەڵ عێراق بپێچێت (TBI) ناتوانن خزمەتگوزارییەکانی پەيوەست بە کاروباری بازارگانیی نێودەوڵەتی پێشکەش بکات.

خاڵێکی دیکە ی گرنگ پەڕه‌سته به‌ بۆنده‌کان (سه‌نه‌داتی دارایی) ی حکومه‌تی عێراق که له‌ چه‌ند ساڵی رابردوودا بۆ به‌ده‌سته‌پێنانی قه‌رز له‌ بازاره‌ داراییه‌کاندا فرۆشتووێ. ئه‌وه‌ی لێره‌دا گرنگه‌ ئه‌وه‌یه که وه‌زاره‌تی گه‌نجینه‌ی ئه‌مریکا گه‌ره‌نتی سه‌نه‌ده‌ داراییه‌کانی عێراقی کردووه‌ و به‌وه‌ی شه‌وه‌ سوودی سه‌ر قه‌رزه‌کانی که له‌ پرێگه‌ی فرۆشتنی ئه‌و سه‌نه‌دانه‌ وه‌رگیراون، زۆر که‌مه‌. وانا به‌وه‌ی گه‌ره‌نتیی وه‌زاره‌تی گه‌نجینه‌ی ئه‌مریکا وه‌ عێراق توانیوه‌تی قه‌رزی نۆده‌وله‌تی به‌ سوودێکی که‌مه‌ وه‌رگیرێت. بۆ نموونه‌ ئیستا سوودی قه‌رزه‌کانی عێراق نزیکه‌ 1.5% ه‌، به‌لام به‌ی گه‌ره‌نتی، عێراق ناچار ده‌بوو له‌ سه‌رووی 10% سوودی بانکی بدات بۆ ئه‌وه‌ی بتوانێ قه‌رز وه‌رگیرێت.

جگه‌ له‌ سه‌نه‌داتی دارایی حکومه‌تی عێراق، قه‌رزه‌کانی سندوقی نۆده‌وله‌تی دراو (IMF)، هه‌روه‌ها قه‌رزه‌کانی بانکی جیهانی که ده‌یان ملیار دۆلار ده‌بن و به‌ سوودێکی که‌م پێشکێش به‌ حکومه‌تی عێراق کراون، به‌ی هاوکاری و پالێشتی وه‌زاره‌تی دارایی ئه‌مریکا و راوێژکاره‌ داراییه‌کانی کۆشکی سپی به‌رده‌وام نابێت. له‌م نۆه‌نده‌دا هه‌رچه‌نده‌ سیاسه‌تی فه‌رمیی هه‌رێمی کوردستان سه‌باره‌ت به‌ رووداوه‌کانی ئه‌م دوایه‌ و گرێبه‌کانی نۆوان ئه‌مریکا و ئێران زۆر جیاواز بوو له‌ سیاسه‌تی حکومه‌تی فیدراڵی و هاوسه‌نگی له‌ نۆوان ئه‌و دوو وڵاته‌ پاراست، به‌لام هه‌رێمی کوردستان ناتوانێ خۆی به‌ دوورگیرێت له‌ کاریگه‌رییه‌ نه‌رێنییه‌کانی ئه‌و رووداوانه‌. هه‌رێمی کوردستان هێشتا رووی له‌ به‌غدایه‌ و بۆ داڕێژدنی به‌شێک له‌ مووچه‌ی فه‌رمانبه‌ران پشتی به‌ به‌غدا به‌ستوووه‌ و ئه‌گه‌ر فرۆشتنی نه‌وتی عێراق په‌کی بکه‌وێت، مه‌ترسی هه‌یه‌ ئه‌و پشکه‌ی که‌ مانگانه‌ له‌ به‌غداوه‌ دێت کێشه‌ی بۆ درووستبێت. هه‌روه‌ها تێکچوونی په‌یوه‌ندییه‌کانی نۆوان عێراق و ئه‌مریکا، وه‌به‌ره‌ینه‌ره‌ بیانیه‌کان به‌تایبه‌ت کۆمپانیا نه‌وتیه‌کانی نیگه‌ران کردووه‌ و له‌مه‌شدا هه‌رێمی کوردستان جیاواز نییه‌. پێشینی ده‌کرێت ساڵی 2020 یه‌کێک له‌ ساڵه‌ هه‌ره‌ باشه‌کان بێت بۆ که‌رتی نه‌وتی هه‌رێمی کوردستان، به‌وه‌ی ئه‌و وه‌به‌ره‌ینه‌ به‌رچاوه‌ی کۆمپانیا نه‌وتیه‌کان برباره‌ له‌مسالدا له‌ کێلگه‌ نه‌وتیه‌کانیادا بیکه‌ن. ئه‌و وه‌به‌ره‌ینه‌ جگه‌ له‌وه‌ی به‌رزبوونه‌وه‌ی ئاستی به‌ره‌مه‌پێنانی نه‌وتی هه‌رێمی کوردستانی لێده‌که‌وته‌وه‌، هاوکات بازاره‌کانی هه‌رێمی کوردستانیش گه‌رم ده‌کات. به‌لام خراپوونی ره‌وشی عێراق به‌وه‌ی تێکچوونی په‌یوه‌ندییه‌کانی له‌گه‌ڵ ئه‌مریکا، ده‌توانێ په‌ره‌پێدانی که‌رتی نه‌وتی هه‌رێمی کوردستانیش دواخات.